

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(רצוא דרעיון)
פרשת פקודי-החודש תשפ"ז
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון כ"ב
ויקהל פקודי -
החודש, תשפ"ז

זהב וכסף - להבה ואדישות

בבל זמדי - זהב וכסף ♦ האש של ככל והמים של מדי
♦ יהי רקיע בתוך המים ♦ זירקעו את פהי הזהב

האש והמים

דרכים רבות לו ליצר הרע בעומדו למלחמה כנגד האדם. אולם עיקר המלחמה נחלקת לשתי חזיתות. בהרבה אופנים תיארנו חז"ל ובספרים הקדושים שני חלקים אלו, ואף אנו נבארם בשפה ברורה. הן נודע כי האדם וכל הבריאה כולה נחלקים לארבע יסודות - אש רוח מים ועפר. וגם ארבעה אלו אפשר לחלקם לשתי קבוצות, האש והרוח מלמעלה, והמים והעפר מלמטה. אם כן כאשר נבוא לחלק בין שתי סוגי מלחמות היצר, הרי שעיקרן הוא מלחמת האש ומלחמת המים.

יסוד האש - מבית ומחוץ

דרך אחת של היצר היא במידות האש, כגון כעס, קנאה, תאוה בוערת, הרדיפה אחר החומריות בתאות, כיבוש וקנין, ושאר עניינים הגורמים לו לאדם להתלהט ולהתלהב. תכונות האש מצויות בתוך טבעו של האדם עצמו, ועליו לעמוד ולהתמודד כנגד טבעים אלו ולהביאם אל הקדושה. ובאמת בכל שלושת ראשי המידות הרעות המוציאות את האדם מן העולם - הלא הן הקנאה התאוה והכבוד, שהן אביזריהו של שלושת העבירות החמורות - נוכל למצוא כי יסודן מיסוד האש, ובפרט כאשר בא הרצון בלהיטות, לאמור: הב לי מיד את אש אני מבקש.

מלבד ההתמודדות שיש לו לאדם מול יסוד האש בתוך עצמו, לפעמים יצטרך לפלס את דרכו כנגד האש גם בענייני הכלל. כי לפעמים נוקטים חלק מן הציבור הנהגות של כעס ושנאה כלפי חלק אחר, בדיבורים קשים והתנצחויות, עד אשר אם נמצא האדם בתוך הבערה, אין היא מניחה לו אפילו לחשוב על מעשיו, ולראות כי אולי יש כאן צד שני. ופעמים שימצא עצמו עושה מעשים שלא מתוך מחשבה כלל, אלא רק בכח מה שנגרר אחר אחרים.

יסוד המים - קרירות ואדישות

לעומת זאת, יש לו ליצר דרך אחרת והפוכה לגמרי, הבאה מיסוד המים. מיסוד המים באה קרירות ואדישות בעבודת ה', תרדמה נופלת על האדם, עד שלא אכפת לו כלל אם יהא כך או כן, וכדרכם של המים החודרים בשקט למעמקים, כך מיום ליום גוברת באדם הרגשה זו, וסובר כי מה שלא יעשה היום - יעשה מחר או מחרתיים, ולא אצה לו הדרך לעלות ומלה.

אם לא יתפוס האדם את עצמו במועד, ולא ישים ליבו למעשיו, עלולים חלילה לעבור עליו כל ימי חייו בלא שיעשה בהם מאומה. כי כאשר מתגבר היצר על האדם בדרך המים, שוב אינו רואה צורך לעשות יותר מכפי שנראה לו כי כך היא יכולתו, מונע עצמו מתפקידים מיוחדים ומקבלת החלטות קשות, ואם

מתבטל הוא מן התורה, אין זה משום שרצונו מתנגד לעצם הלימוד, אלא שאומר לעצמו כי מה יקרה אם לא ילמד את הש"ס היום, ויעשה כן מחר או בעוד שנה. וכפי שהזירו חז"ל בחכמתם כנגד דעה נפסדת זו (אבות פרק ב משנה ד): "ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמה לא תפנה".

כך גם בעבודת התפילה, נמשך אחר יצר המים אינו רואה פסול בכך שהתפלל בלא כוונה והתעסק בטרדותיו בשעת התפילה, או שאמר את מילות התפילה בפיו ובשפתיו, ולבו רחוק מעם ה'. וכן בקיום המצוות, שעושה אותן כמצות אנשים מלומדה, מתוך הרגל ובלא כל חיות והתלהבות.

וכפי שיצר האש פוגע גם בחיי הכלל, כך גם יצר המים גורם לאדם להימשך אחר רעיו וחבריו ולנהוג כמנהג אנשי מדינתו. דרך האיש הרקני ללכת אחר העדר כסוס שוטף במלחמה, ואין איש ניחם על מעשיו להתבונן אחרית דבר מראשיתו, אלא הכל בהסכמה אחת כזרם שוצף, באשר לא אכפת להם כלל להיכן יבואו.

והסר שטן מלפנינו ומאחרינו

אשר על כן, מורכבת עבודת האדם עד מאוד, כי המלחמה לו מפנים ומאחור, שלא ליתן לאש היצר הרע מקום ללהטו בתבערה של חינם, ומאידיך לא להניח למים להרדימו ולהשקית את רוחו שלא כראוי. רק צריך שתבער בו להבה של קדושה, ללמוד תורה בחשק בשקידה ובהתמדה, להתפלל בכוונה בחיות ובדיקות, אולם בישראל ענייני העולם לילך בהשקט ובטח, אך לא יניח למים המצננים להביאו לידי קרירות בעבודת ה'.

על כן אנו מתפללים 'וְהִסַּר שֵׁטֶן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאֲחֵרֵינוּ', שלא לנטות ימין ושמאל, לא להישרף באש ולא לטבוע במים, אלא להתחמם לאור האש בלהבה זכה הרחוקה מן השריפה ומן הקרירות.

מלאכת המשכן - כנגד מעשה בראשית

אחר כל דברי ההקדמה הזאת, יאירו לנו באור בהיר דברי הרה"ק האוהב ישראל מאפסא זיע"א בפרשתנו, אשר גם בספה"ק קדושת לוי עמד על רעיון זה.

פרשה זו עוסקת בבגדי הכהונה ובהקמת המשכן, אשר נדרשה להם חכמה אלקית כפי שזכו לה באמת בצלאל וחבריו. ובתוך הדברים נאמר (שמות לט ג) "וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּחֵי הַזָּהָב וְקִצְצוּ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגָמּוֹ וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מְעֻשָׂה חֹשֶׁב."

ומבאר האוהב ישראל על פי מה שכבר ייסד קודם לכן בדבריו על הפרשה, כי מלאכת המשכן היתה מכוונת כנגד מעשה בראשית וכנגד כל העולמות העליונים, וכדאיאת בגמרא (ברכות נה.) "יודע היה בצלאל לצרף

אותיות שנבראו בהן שמים וארץ". ומה הן אותיות אלו, הלא המה אותיות התורה הקדושה, "דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא" (זוהר הקדוש תרומה קסא). לא בחומר ובלבנים ברא ה' שמים וארץ וכל צבאם, אלא במאמר פיו, "בְּדַבַּר ה' שְׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּגְרוֹחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאָם" (תהלים לג.ו). כיון שנגלה לו לבצלאל סוד זה, ניתן לו הכח לבנות את המשכן, אשר בדרך הטבע לא היתה יכולת להקימו, כי גם כאשר נצטוו משה רבינו להקימו בשבעת ימי המילואים לא היה הדבר ביכולתו, אלא אמר לו הקדוש ברוך הוא "עֲטוּק אַתָּה בַיּוֹד נִרְאָה כְּמִקְיָמוֹ, וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֲלֵינוּ" (מדרש תנחומא בפרשתנו אות י"א, הובא ברש"י בפרשה, שמות לט ל).

בצל א-ל היית

מאחר והיה המשכן כמעשה בראשית, ועשייתו על ידי צירופי אותיות התורה, נפתח לנו הפתח להבין דבר פלא, במה שאמר חז"ל (ברכות שם) כי בא בצלאל והתווכח עם משה רבינו על הדרך הנאותה לבניינו, כי משה רבינו ציווהו לעשות ארון וכלים ואחר כך משכן, ואילו בצלאל טען כי מידת דרך ארץ שנוהגים בה הבריות היא קודם כל לבנות בית ורק לאחר מכן להכניס לתוכו כלים, ואם יכין את הכלים קודם, להיכן יכניסם. ושוב הודה לו משה רבינו, ואמר לו "שמא בצל א-ל היית וידעת".

והדברים מפליאים, איך מלאו ליבו של בצלאל לסתור את ציוויו של משה רבינו, ואם כי הסברא נותנת כדבריו, מכל מקום היאך יבוא ויטען כנגד נבואת משה רבינו. וגם יש להבין את תשובתו של משה רבינו אליו, ששאלו היכן שמע דברי חכמה אלו, האם בצילו של הקדוש ברוך הוא ישב.

ואכן עמד רבינו האור החיים הקדוש בפרשת תרומה (שמות כה ט) לפרש את הדברים, מה בדיוק שמע בצלאל והיאך הוא החשבון לסדר את הדין ודברים ביניהם עם סדר הפסוקים והפרשיות.

אך גם בלי להיכנס אל כל החשבון, דבר אחד ברור, כי אם היה בכוחו של בצלאל לטעון כנגד משה רבינו, ולא זו בלבד אלא שהסכים עימו, אות הוא כי עמדה לו חכמתו האלקית, וברוח קדשו ראה מה שראה, ובכח זה עמד לדבר עם משה רבינו שאין הציווי ששמע מתאים עם מראות האלקים שראו עיניו.

דין ורחמים

מעתה כותב האוהב ישראל, כי הנה לענין בריאת העולם נודע כי בתחילה רצה הקדוש ברוך הוא לברוא את העולם במידת הדין, אלא שראה כי אין העולם מתקיים, כי הנפש החוטאת תמות מיד ולא תהא לה תקומה, וברגע אחד יחרב העולם כפי שנעשה בדור המבול, על כן הקדים את מידת הרחמים ושיתפה

למידת הדין.

מכח זה מחדש הרבי מאפטא חידוש נפלא; כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את כל החומרים שבעולם במעשה בראשית, הכין כבר מראש מקדם את כל מה שנוצר לבריאה, וביניהם גם את הזהב וספך, התכלת והארגמן, אשר לא נבראו כי אם לצורך מלאכת המשכן.

אכן, מלבד מראיתם הגשמית הנראית לעיני בשר, מכוונים יסודות טבעיים אלו כנגד עיניים רוחניים נעלים, ומתוך התבוננות בפנימיותם נוכל לגלות סודות רוחניים.

ומפרש האוהב ישראל, כי הזהב מכוון כנגד מידת הדין, אשר בה רצה הקדוש ברוך הוא תחילה לברוא את העולם. טבע הזהב שהוא נקי וטהור, וסמל הוא לעובדי ה' באמת, אשר לא נברא העולם כולו אלא לצוות לאלו, להיות הכשר לעמלי תורה.

אולם לאחר כך כביכול התיישב הקדוש ברוך הוא בדעתו וראה שטוב ויפה לעולם להתנהג במידת הכסף - היא מידת הרחמים.

ולפי דרכנו לעיל, הרי שהזהב מכוון כנגד יסוד האש, והכסף כנגד יסוד המים. כי הדין כמוהו כאש, השורפת את כל העומד כנגדה בלא חשבונות. ואילו הכסף שהוא הרחמים, כמוהו כיסוד המים הפועלים במתינות.

מיתוק הדינים בחסדים

דבר זה ידעו בצלאל והחכמים אשר איתו, על כן ריקעו את פחי הזהב, רידדוהו דק דק והכינו ממנו פתילים דקים, אשר אותם שילבו בין שאר החוטים, להכין מהם את בגדי הכהונה. ותכלית מעשה זה, אינו רק ליופי הדברים, אלא 'כאשר ציהו ה' את משה' כפי שחזר וכתוב כמה וכמה פעמים בפרשתנו, כי בכל מה שעשו היתה תכלית פנימית. וגם כאן באו עושי המלאכה להמתיק את מידת הדין הנרמזת בזהב, שלא תבוא בכבדות וקושי, אלא בדקות, לכן חילקה לפתילים, ועירבוהו בתוך התכלת והארגמן הרומזים לעיני העולם, לערב בתוכם עפרות זהב.

ובדרך מליצה יש להוסיף כי 'דק' בלשון אידיש הוא 'דין', ואילו כאן נטלו את הזהב הרומז לדין ועשאוהו דק כדי להחליש את תוקף הדין.

ואמנם הגבורה נצרכת היא לעולם, כי אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו (ראה אבות פרק ג משנה ה), ואף כי במלכותא דארעא הדברים אמורים, הרי מכוונת היא כנגד מלכותא דרקיעא, כי הדין מכניע את הרע. אולם העיקר הוא 'משושף הלבן - גוון הכסף' בלשון האוהב ישראל.

מטעם זה נקראה מלאכה זו 'מעשה חושב', לרמז על מה שעלה ב'מחשבה' בבריאת העולם לבוראו במידת הדין, ומזה נעשה הזהב מעורב בתוך מידות העולם, לתת בו מעט מן המעט גבורה. אך בעיקר - עולם חסד יבנה, להמתיק את הדין ולפרוסו לפרוסות.

ולמדתם אותם את בניכם

כדי להאיר מעט את דבריו העמוקים של האוהב ישראל, ולראות כיצד יורדים הם לעולם המעשה, נביא בזה מעשה מהרה"ק בעל חידושי הרי"ם זיע"א, אשר בזה השבוע חל יום פטירתו, שסיפר פעם סיפור זה למחברתו בקודש הרבנית הצדקנית מרת פייגא ע"ה.

מעשה ביהודי עשיר, אשר החזיק בביתו מלמד לבנו. והנה שם העשיר את ליבו לך כי באמצע הלילה נעלם המלמד ויוצא מן הבית למשך זמן, עד ששב והולך לישון. החל העשיר לחקור אחר מעשיו. תחילה ביקש לבדוק שאין לימודו עם בניו נפגם מחמת עייפות, אך מפי כולם שמע רק דברי שבח והילולים על המלמד המצויין.

עקב העשיר אחר מעשי המלמד, וראה כי לא היה המלמד הולך לשום מקום מסויים, אלא רק מתרחק מעט מן הישוב, וישב על הארץ ונראה כמי שמאזין לדבר מה.

התפלא העשיר מאוד, מה לו מלמד ולמה יעשה כן. הרי אינו יושב אל חוף הים כדי להאזין לגלים, ולשמעו

את השקט - יוכל גם במיטתו. וכי לא מוטב לו לישון בשעות אלו, כדי להחליף כח לעבודת יום המחר. ברם, ככל שהפך במחשבתו בדבר, לא מצא תשובה לשאלתו.

ראה העשיר כי לא יוכל להבין את הדבר בעצמו, וקרא אליו את המלמד לברר פשר דבר.

שיחת עיפות

תחילה מאן המלמד להשיב לדבריו, אך העשיר התעקש וניסה את כוחו בטובות וברעות, עד אשר לבסוף אמר לו: "הרי בעל הבית אני, ובמפורש אמרו חז"ל (פסחים פ"ו): 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה', אם כן מחוייב אתה להשיב לי".

ראה המלמד כי לא יניח לו האיש עד שישמע מפיו דבר ברור, והואיל לבאר את פשר מעשיו. וכך אמר: "רואה אני כי לא נותרה בידי ברירה, על כן אגיד לך, כי לשיחת העופות אני מאזין בשעות אלו, כי מכיר אני בטיב שיחתן ומבין אני את דבריהם. בשוכבי על משכבי לא אוכל לשמוע את עופות השמים, ובמשך היום אינם נשמעים כל כך גם בחוץ, לכן ממתין אני לעת יצאו כוכבי נשף, ובשעת השקט זו שומע אני את סיפורי העופות המפליאים". הרי כבר בחז"ל מציינו כי היו ביניהם בקיאים בחכמה זו (ראה גיטין מה), וגם אותו מלמד שצדיק נסתר היה, זכה בצדקתו לחכמה נשגבה זו.

סבור היה כי בכך שיגלה את הסוד יעזבנו העשיר, אולם הלה לא הרפה ממנו עדיין, ודרש ממנו במפגיע כי ילמדנו חכמה נפלאה זו, כי חשקה נפשו גם הוא לדעת ולהבין את שיחת העופות, ובכך לדעת את כל המתרחש בעולם קודם שישמע לאוזני הבריות כולן, וכך יאה הוא צופה נסתרות ויודע תעלומות.

מורכבת עבודת האדם עד מאוד, כי המלאכה לו מפנים ומאחור, שלא ליתן לאש היצר הרע מקום ללהטו בתבערה של חינם, ומאידיך לא להניח למים להרדימו ולהשקוט את רוחו שלא בראוי

תנאי קודם למעשה

כך היה בעל הבית מציק למלמד בבקשותיו החוזרות ונשנות, עד אשר נקעה נפשו מריבוי ההפצרות, והחליט לגזור בפני העשיר את הדרך על ידי שיכביד עליו בתנאים.

וכך אמר לו המלמד: "נכון הנני ללמדך את החכמה הנסתרה, אך דע לך כי כמה תנאים צריך אתה לקיים קודם למעשה. צריך אתה לצום במשך ארבעים יום רצופים, לא לאכול ולא לשתות בימים כי אם בלילות. בכל יום צריך אתה לומר את כל ספר התהלים, ולכפר על חטאיך בגלגולי שלג באשמורת הבוקר קודם התפילה. לאחר מכן עליך לשהות שעה אחת קודם כל תפילה, להתפלל שעה, ולשהות שעה לאחריה כמנהג חסידים הראשונים". וכך הכביר עליו עוד כהנה וכהנה מיני סיגופים, ובטוח היה כי בזה ימשוך העשיר ידו מכל הענין.

אולם אותו המלמד לא הכיר בכך רצונו ובעקשנותו של אותו עשיר מעסיקו. הלה לא נבהל מן הדברים, ואמר כי יעשה ככל אשר יוטל עליו ובלבד שיזכה ללמוד את החכמה הנפלאה. וכך הוה.

מניד תעלומה

מכיון שכך, הוכרח המלמד למלא את הבטחתו וללמד את העשיר את חכמתו, והלה שקד על לימודיו עד שהבין את שיחת כל העופות כולם.

אז החל העשיר להאזין לדברי הציפורים, ועולם חדש ומופלא נגלה לפניו. מבעלי הכנף שמע את כל סודות תבל ומלוואה, וכסוחר מפולפל ידע להשתמש בידיעות אלו לצרכי מסחרו.

יום אחד שמע את העופות משיחים על כך שאוניו מלאה סחורה באה לנמל, ובה סחורה יקרה מאוד במחיר זול ביותר, ואיש אינו יודע על כך. מיד הלך האיש לשם וקנה את כל תכולתה, והתעשר עושר גדול.

פעם אחרת שמע מהן כי פריץ אחד בעל אחוזה גדולה ורכוש רב הסתגר בחובות, וכדי שלא יאלץ לפשוט את הרגל מוכן למכור את כל נכסיו במחיר הפסד. גם כאן מיהר העשיר לרכוש את האחוזה, והרוויח רווח גדול.

גם את ממונו שלו הציל העשיר על ידי חכמת העופות. כי פעם אחת שמע מהם שסוסיו עומדים למות. מיד הלך ומכרם לגוי אחד במחיר מלא, ולאחר כמה ימים אך מתו, אך כבר לא היו ברשותו. על תבואתו סיפרו לו כי עומדת היא להישרף, וגם אותה הוציא בזמן מתחת ידו.

הדבר לא נעלם מעיני הבריות. הכל החלו משיחים על דבר 'מגע הזהב' שיש לו לאותו עשיר, על חושי המיוחדים ועל יכולתו העסקית הנדירה. וכך הלך הלה והתעשר מיום ליום.

בינתיים עזב המלמד הצדיק את ביתו של העשיר. מאוד כאב לו הדבר שהוצרך ללמד את שיחת העופות, אך בליט ברירה עשה מה שעשה.

בשורת איוב

לילה אחד שכב העשיר על העשב הלח, ושמע דברים הרבה, והנה בתוך הדברים שמע להפתעתו גם את שמו. 'עשיר פלוני' - אמרו העופות, ואת שמו הזכירו - 'עומד למות בעוד שלושה חודשים'.

ידוע ידע העשיר כי כל דברי העופות כנים, ומן השמים נגזר הדבר, ותקפתו חלחלה. אולם עתה, מה יוכל לעשות. את הסוסים יכל למכור, את התבואה העביר לאחר, אך מה יעשה עתה, וכי ימכור את גופו. כך היה מהלך כמה ימים כסהרורי, בחרדה גדולה.

פועל אדם ישלם לו

והנה לאחר ימים מספר פגש להפתעתו במלמד אשר עזב את ביתו זה מכבר, הוא אשר לימדו את שיחת העופות. רץ העשיר אליו וסיפר לו בבכי ובדמעות כי עומד הוא למות, כפי שגילו לו העופות.

אמר לו המלמד: "אלי אתה מתאונן, והרי אתה הבאת את הרעה על עצמך".

השתומם העשיר: "ולמה תאמר כן, וכי מה רעה פעלת?".

השיבו המלמד: "כבר אמר שלמה המלך בחכמתו, כי על כל דבר יביא האלקים במשפט. יש דין ויש דיין, והנכסל בחטא צריך להיענש על מעשיו. מן השמים ראו כי ראוי אתה להפסיד חלק מממונך ככפרה על חטאיך, לכן גזרו על מיתת הסוסים ועל שריפת התבואה, ובעגמת נפש זו היו עוונותיך מתכפרים, והיית ממשיך לחיות את חיך. אולם אתה התחכמת על גזירת ה', ועל ידי שהאזנת לשיחת העופות הצלת את עצמך בכל פעם מן העונש. ומכיון שלא באו עליך יסורים, נשאר הקטרוג לרחף מעל ראשך, עד אשר נגזרה עליך גזירה שממנה כבר לא תוכל להציל את עצמך. אלמלא היית מכיר בשיחת העופות, היו באים עליך כל אותם הנזקים, והיית נשאר בחיים. אולם עכשיו כבר נגזרה גזירה". כך סיים המלמד בצער את דבריו.

וקיצץ פתילים

מעשה זה, סיפר החידושי הרי"ם לרבנית הצדקנית כאשר עמדו לשדך את אחד מבניהם עם משפחה פלונית, והרבנית חקרה וביררה 'לאורך ולרוחב'. ואז אמר לה כי לא תמיד צריך ורצוי לדעת הכל, ויוסיף דעת - יוסיף מכאוב.

אמנם לפי דרכנו יאיר לנו מעשה זה זווית נוספת בדבריהם של האוהב ישראל וה'קדושת לוי' על ריקוע פחי הזהב.

אין לך אדם מישאל שהדינים אינם מתעוררים עליו. אלא שיכולים הם לבוא בפעם אחת, ויכולים שיבוא במידה, בכל פעם מידה מועטת. טבעו של אדם,

לנהוג בעין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה (ראה אבות פרק ה משנה יט).
אם כן, בכל חיי המעשה עומדים אנו ומתחבטים בין האש והמים. צריכים אנו לאש הקנאות, להתנגד אל הרע בכל מאודנו, אך לא להניח ידנו ממימי החסד, לשלב את אהבת התורה ומידת הרחמים.

למעלה מן השמש

ממשיך השם משמואל (שם) ומבאר, כי דבר זה הבין המן האגגי שהיה מזרע עמלק, ומשום כך בחר בחודש אדר למלחמתו בישראל, כי מזלו דגים שאין בהם חמימות, ומתאים הוא למידתו. ידע המן כי פני משה כפני חמה, היא המידה המנוגדת לעמלק, מידת הדין והחמימות, ואשר על כן נקרא 'איש האלקים', כי יכל לזכות בדין בכל מעשיו, ולא הוצרך למידת הרחמים. ומכיון שנפטר משה רבינו מן העולם בז' באדר, ראה המן דבר זה כסמיון על כך שכח הקרירות גובר בחודש זה, עד שגבר אפילו על חמימות מושיען של ישראל, רח"ל.

אך באמת, טעות גדולה טעה המן בזה. כי משה רבינו היה מופקע ומשולל מכל עניני המזלות, ומה שנאמר עליו כי פניו כפני חמה, אין הכוונה כלל לשמש המאירה על הארץ, כי אם לחמה העליונה, אשר עליה נאמר (תהלים פד יב) "כִּי שָׁמַשׁ וּמִגֵּן ה' אֲלֵקִים", ומשם קרן עור פניו. ועל זה הביאו חז"ל (מגילה ג:) ראה לדבר, שהרי בחודש אדר גם נולד משה, ואם היה כוחו מן המזלות, היאך זה נולד תוקף החום והריחא דווקא בחודש הקרירות. אלא על כרחק שטבעו רוחני עליון הוא, וגם אחר שנפטר מן העולם - כוחו עומד לישראל. וכשם שלא יכל המזל הקר למנוע את לידת משה רבינו, ודאי לא היה הוא הגורם להסתלקותו מן העולם, כי אין מזל למשה כפי שאין מזל לישראל, ויש בכוחם להתגבר על טבע המזל ולהפוך צינה לרתיחה וקרירות להתלהבות.

ונהפוך הוא

ואכן, זה הדבר אשר נעשה בפורים. דווקא בעומדם תחת מזל הקרירות, התעוררו ישראל בכח גדול ועצום בתשובה מעומקא דליבא, ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשוניהם, ותחת אשר ישלוט בישראל מזל אדר הקר - שלטו ישראל באדר. זהו מקור השמחה הגדולה בפורים, שיש בה חמימות והתלהבות מיוחדת, כי זה היה שורש הנס. הא למדת, כי הכסף הוא סמל למלכות מדי ולקרירותו של עמלק, והדרך לבטל את רוע הגזירה הנובע מהם הוא בשלהבת אש קודש. עד כאן דברי השם משמואל, המוסיפים נופך נפלא בענין האש והמים.

שכירת המידות

ברם, על דברי האוהב ישראל אשר מהם למדנו כי הזהב הוא הדין והכסף הוא החסד והמים, מתעוררת לכאורה קושיה מדברי חז"ל במדרש. כי הנה אמרו במדרש רבה בפרשת ויקהל (שמות רבה מט ב): "זהב זה אברהם שנבחר בכשן האש כזהב, וכסף זה יצחק שנצרך ככסף על גבי המזבח". ולכאורה, הרי אברהם אבינו מידתו חסד, ויצחק בגבורה ובתוקף הדין, ואם כן לפי האמור ראוי היה ויתר לדרוש שאברהם הוא כסף ויצחק הוא הזהב, וכיצד יתיישבו דברי המדרש עם כל המהלך הנתון כאן.

אך נראה כי יש לפרש כך; כי דווקא אברהם איש החסד, צריך היה לבחורו בכור הזהב ובכשן האש, כדי לראות כיצד יעשה כשצריך הוא לפעול כנגד מידתו וטבעו. ודווקא יצחק איש הגבורה צריך היה להיצרף בכסף שהוא היפך מידתו.

והטעם, כי שלימות האדם אינה אלא כשיוכל לפעול גם במידה המנוגדת לטבעו. על כן הוצרך אברהם לפעול במסירות נפש, ולהניח לנמרוד להשליט אל כבשן האש, אשר זה אינו בא אלא להתלהבות דקדושה. וכן מה שנצטוו לעקוד את יצחק בנו על גבי המזבח, היה כדי לבחורו באש, האם יוכל להתגבר על

ומאחר ובכל מסמלת את הזהב הנוצר מחום השמש ומיסוד האש, על כן השליך נבוכדנצר את חנניה משאל ועזריה לכשן האש כאשר מיאנו להשתוות לצלם שעשה בדמותו, וכן שרף את בית המקדש באש. אולם מלכות אשורושה החלה בזמן אשר לפי חשבוננו כבר הסתיימו שבעים שנות הגלות (ראה מגילה יא:), ומשום כך בא לצנן את האש ולבוא כנגד בני ישראל ביסוד המים. ובדרך זו נעשה כל משתה אשורושה, מאורת פריצים אשר לא נועדה כי אם למשוך את ישראל לעבירה, בדרך שחוק וקלות ראש המרגילים את האדם לערוה. וזו קליפת מדי, אשר סכנתה גדולה אף יותר מקליפת בבל. כי כשם שמצד הקדושה ביארנו שאת החסד אפשר להרחיב, כי עולם חסד יבנה, שלא כמידת הדין שהיא מדוקדקת כפחי הזהב המרוודים - כך גם מצד הקליפה, יסוד המים מסוכן יותר מיסוד האש, כי זה לעומת זה עשה האלקים, ונסייון הקרירות גדול יותר מנסייון הרתיחה.

על זה אמר **קהלת** בחכמתו (קהלת ז) "טוב כעס משֶׁחֶק", כי הכעס יסודו מן האש, וחומרתו פחותה מן הצחוק והליצנות, הבאים מקרירות המים.

כך גם במלכויות, כעסו של נבוכדנצר גרם לישראל להתכנס אל שמירת התורה, ויצר אצלם התנגדות לרשעתו, אשר על ידה שמרו את גחלת היהדות. ואילו משתה אשורושה אשר בא מתוך קרירות ואדישות לתורה ומצוות, לא גרם לאותה התנגדות, ודבר זה סכנתו גדולה. ואכן, תחת אשורושה רחוקו ישראל מקיום המצוות, ואיבדו את ההתלהבות בעבודת ה', וכפי שאמר המן בדברי קטרוגו "ישנו מן המצות" (ראה

ישרים דרכי ה', והוא יתברך היודע מה באמת טוב לאדם, על כן אם ראוי הוא ליענש פורס לו הקדוש ברוך פתילים, ודינים אלו באים בתערוכות של חסד ורחמים, כדי שיוכל האדם לעמוד בהם

מגילה ג:), ולא זו בלבד אלא שהחציף כלפי שמיא ואמר דברים האלה גם על הקדוש ברוך הוא (ראה אסתר רבה ז יב).

אשר קרן

ובשורש הדברים, קליפת הקרירות של מדי קשורה גם בקרירותו של עמלק, כי אמנם אשורושה היה המלך, אולם כל המהלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים נעשה על ידי המן הרשע, נצר זדון מזרע עמלק, אשר עליו נאמר (דברים כה יח) "אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדָרְךְ", לשון קרירות, שצינן את האמבטי הרתוחת (רש"י שם), ולא הניח לישראל ללכת בדרך האמצע בין האש והמים.

כי בקדושה צריכים אנו לשלב את הזהב בתוך הכסף כדברי האוהב ישראל, ואילו עמלק וזרעו מושכים לצד האדישות.

שבעים שנות גלות בבל עמדו בסימן הכעס והאימה, אך בסוף אותן השנים כאשר עמדה מלכות מדי, יצא אשורושה לפתותם בקרירות, ולשם כך לבש את בגדי הכהונה, והשתמש בכלי המקדש, בלא שום רגש של קדושה הראוי להתעורר מקדושתם, ובתוך הכלים האלה עצמם היה מגיש לפנייהם בשר פיגולים ויין נסך. כאשר עבדו ישראל את ה' יתברך ברשפי אש ובשלהבת קודש - הכל יראו מפניהם, וחיל אחז יושבי פלשת. אולם כאשר רפו ידיהם ונצטננה האמבטי - מיד בא זדון ויבוא קלון וקיום עמלק בדרך.

אם כן, ודאי צריכים ישראל למידת הזהב, לחמימות של קדושה, אלא שהזהב לבדו גם הוא אינו טוב, וצריך לחברו עם החסד ולערבו בכסף ובגדים. והדרך לזה, היא להיות דבק במידותיו של אברהם אבינו ע"ה,

שמבקש הוא לשלוט בגורלו ולדעת ולהבין את אשר לפניו, לפעול על עצמו ועל סביבתו. אולם ישרים דרכי ה', והוא יתברך היודע מה באמת טוב לאדם, על כן אם ראוי הוא ליענש פורס לו הקדוש ברוך הוא את עונוש הפרוסות קטנות וקיצץ פתילים, ודינים אלו באים בתערוכות של חסד ורחמים, כדי שיוכל האדם לעמוד בהם. ואילו האדם אשר אינו יודע את כל אלה, מתאונן על רוע מצבו ועל כל הרעות הבאות עליו, ואינו מבין כי חסד ה' הוא איתו בזה שבאים היסורים במידה שיוכל לעמוד בה.

ראוי לו לאדם לקבל באמונה תמימה כל גזירת שמים הבאה עליו, ולא ינסה לפעול בכוחו לשנות את רוע הגזירה, שכן בזה מונע הוא את ריקוע פחי הזהב וקציצת פתילים, להמתיק ולהחליש את תוקף הדין. כי בעירוב הזהב בתכלת ובארגמן מעורב הקושי בחיי המעשה עם שאר מעשי האדם, ולא במכה אחת, גדולה וקשה.

ואילו המתחכם שאינו מקבל דין שמים באהבה, סופו שיבוא עליו הדין בלא ריקוע, והוא יהיה המפסיד מזה. וכפי שאמר החידושי הר"ם, לא בכל פעם כדאי לדעת כל דבר. לעתים, דווקא אותן הידיעות הנעלמות מן האדם, או אפילו מה שרואה בעיניו, אך בוחר להתעלם ממנו - הן הן הדברים המביאים את האדם למקום הנכון והטוב בעבורו.

אין לו לאדם להשתמש תמיד במידת הדין, וגם מידת החסד אינה ראויה בכל מקום, וסוד ההצלחה הוא בעירוב הנכון ביניהן, כעירוב הזהב בתכלת ובארגמן.

מיני המתכות כנגד המלכויות

הנה נתבאר כי גדרי הזהב והכסף בכלל - ובמלאכת המשכן בפרט, שייך למלחמה הניטשת בין האש ובין המים.

אמנם עוד דרשו חז"ל (מדרש תנחומא תרומה ז) את סוגי המתכות כמשל על המלכויות ששלטו בישראל, וז"ל: "וזאת התרומה אשר תקחו' וגו' (שמות כג), זהב כנגד מלכות בבל דכתיב ביה (דניאל ב לח) 'אנת הוא ראשה די דהבא', כסף כנגד מלכות מדי דכתיב (אסתר ג ט) 'ועשרת אלפים ככר כסף', וחושבת כנגד מלכות יון שהיא פחותה מכולם, ועורות אלים מאדמים כנגד מלכות אדום שנאמר (בראשית כה כה) 'ויצא הראשון אדמוני', אמר הקדוש ברוך הוא, אף על פי שאתם רואין ארבע מלכויות מתגאותות ובאות עליכם, אני מצמיח לכם ישועה מתוך שעבוד, מה כתיב אחריו, 'שמן למאור', זה מלך המשיח, שנאמר (תהלים קלב יז) 'שם אצמיח קרן לדוד ערכתני נר למשיחי'".

חמה ולבנה

והנה, בספה"ק **שם משמואל** בפרשתנו (תרע"ג), ר"ח אדר שני) הביא דבר חידוש גדול, כי הזהב נעשה מניצוצי חמימות השמש, ואילו הכסף נוצר מקרירות ניצוצות הלבנה, והביא יסוד לדבריו מן **הזהב הקדוש** (ח"ב כד), שם איתא: "מסטרא דתוקפא דאשא אתעביד דהבא, והינה דכתיב (איוב כז) 'מצפון זהב יאתה' וכו', מים אתאחיד בעפר וקרירותא בלחותא עביד כסף".

נתבאר כאן, כי מן הבחינה הרוחנית נוצר הזהב מחמימות האש, והכסף מן הקור והלחות. על כן הזהב שורשו מן החמה, והכסף מן הלבנה.

נמצא עד עתה כי מחד גיסא עומדים הזהב, האש, הדין והשמש, ומאיך גיסא עומדים הכסף, המים, החסד והירח.

זוכתן וזעתן של רשעים

מעתה מבאר השם משמואל לפי זה את דברי חז"ל שבבל היא זהב ומדי היא כסף. כי שורש מלכות בבל מן הכעס והאימה, ובאו בתוקף וגבורה להחריב את בית המקדש. אולם מלכות מדי באו בפה רך לפתות את בני ישראל להתקרב אליהם, ומשום כך ערך אשורושה משתה, כדי למשוך את ליבם של ישראל לשחוק וקלות ראש שבאים מיסוד המים, כפי שכתב **מורינו הרב רבי חיים ויטאל זיע"א** בספר **שערי קדושה** (חלק א שער ב) כי כל התאוות והתענוגים באים מיסוד המים.

קבלת התורה מאהבה

והנה, בסיני קיבלו ישראל את התורה מתוך אימה ויראה, בכפיית ההר כניגית, עד שאמרו חז"ל (שבת שם) כי מכאן מודעה רבה לאורייתא, שיוכלו ישראל לטעון שקיבלו את התורה באונס. והטעם שהיתה קבלת התורה באופן זה, הוא משום שיראה היא קרירות ופחד להתקרב ולגשת, הוצרכה הנהגה זו אחר כל החמימות שהיתה ביציאת מצרים, שיצאו ישראל בחיפזון ומשארות צרות בשמלותם על שכמם, שלא הספיק בצקם להחמיץ, אחר שאכלו בשר צלי אש, ושוב כשהגיעו להר סיני ראו את האש הגדולה ואת הלפידים. ומתוך כל החמימות הנוראה שהיו ישראל שויים בה, גברה עליהם יראתם מפני האש, וחששו כיצד יקימו את התורה כשכבר לא יהיו קרובים אל האש, ודבר זה גרם ליראה ולריחוק מעט מן החום הגדול.

לעומת זאת, בפורים היה הדבר בהיפך, כי היו ישראל בעומק הקרירות, ומתוך כך השתוקקו לחום האש של התורה, לכן יכלו לקבלה באהבה ובהתלהבות.

ביציאת מצרים למדו ישראל לצאת מתוך המציאות הסובבת אותם ולעמוד כנגדה. ומאז ואילך, בכל דור ודור חיים אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ולהתנגד בכוחו אל מה שעומד כנגדו בעבודת ה'.

שם עתידי להחדש במותה

עוד נתגלה לישראל ביציאת מצרים כי 'החודש הזה לכם', זה סוד כוחם השייך למה שנמשלו ללבנה, כי כפי שהלבנה מתחדשת אחר שחשך אורה כליל ונעלמה מן העין, כך גם ישראל נעשים כדוגמתה, ומתוך החושך מתחדשים ומתגבר אורם בכל פעם.

בעשור לחודש הזה לקחו ישראל את הפסח וקשרוהו בכרעי המיטה, ובארבעה עשר בו שחטו את הקרבן, ואכלוהו בליל ט"ו, כאשר הלבנה בשלימותה.

אכן, דווקא בשעה שסיהרא בשלימותא, ידוע לכל כי מכאן ואילך עתידה היא להתמעט ולילך, אך שוב לאחר מכן תחזור לשלימותה.

כך היה גם במצרים, כי הלילה הזה שהאיר כיום האיר להם לישראל גם כאשר היו עם מפוזר ומפורד בין העמים, עד ששוב קמו והתחזקו לקבל את התורה בהתלהבות, כנגד כל האדישות. ושוב התאחדו בלב אחד כנגד כל הפירוד, והקדימו שקליהם לשקליו של המן במטבע של אש, להיות מאוחדים בסוד 'דוד מלך ישראל חי וקיים', כי אין הלבנה נעלמת לגמרי, אלא רק אורה הוא שנסתר לזמן, וכך גם מלכות בית דוד שנעלמה עתידה לחזור למקומה, והיה אור הלבנה כאור החמה - הוא האור הנגזר העתידי לשוב באחרית הימים, כי מלך ה' צב-אות בחר ציון ויבירושלים.

אש זמים בלויים

זהו הכח הנגזר במשכן, אשר נתגלה לו למשה רבינו. על זה נאמר (שמות לח כא) "אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן, כִּנְגַד מֵה שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֹטֵא הֶעֱגַל (שם לב ד) "אֵלֶּה אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל" (ראה שמות רבה נא ח). כי בעגל נטלו ישראל את הזהב והשליכוהו לאש ויצא העגל הזה, וגם התיקון נעשה באותו האופן, אלא שאת זהב את התרומה קצצו עד דק ועשאוהו פתילים, כדי שלא תשלוט מידת הדין במעשי ידיהם כפי ששלטה בעגל.

זה סוד מלאכת המשכן, הרומז להתמודדות שעובר כל איש ישראל בכל יום ויום, שלא להיות נשלט על ידי אש הכעס והתאוה. ואכן, כהקדמה לציווי על מלאכת המשכן הזוהרה התורה הקדושה (שמות לה א) "לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ כָּל־מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיָמֵי הַשָּׁבָת", ואיאת **בזוהר הקדוש** (תיקוני זוהר הקדוש תקון מח פה) כי זוהי אזהרה על איסור הכעס.

ומאידך גיסא יש להיזהר שלא לשקוע באדישות מתוך קרירות, אלא יש להאיר את החיים באור הפנימי. על ידי זה נזכה לאור הטוב, אור ה"ז הנרמז בתיבת 'הזה', אשר כאמור, החודש הזה לכם - חודש ניסן מסוגל הוא לצמיחת קרן המשיח וחוזרת מלכות בית דוד, להאיר לישראל מן האור הנגזר לצדיקים בבוא הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

בעשירי לחודש ניסן, למה שעברו בני ישראל את הירדן באותו תאריך לאחר ארבעים שנה, וכן השייכות בין אכילת הפסח בט"ו בניסן, להצלת ישראל בימי אחשורוש, שהחלה בלילה ההוא - ליל ט"ו ניסן, אז צויה להביא את ספר הזכרונות שבו נכתבה גדולת מרדכי.

אך באמת יש להבין מהו עומק הקשר בין הדברים הללו, ומפני מה באמת היו באותו הלילה.

מאש ומימים

אכן לפי מה שנתבאר למעלה בענין האש והמים הבאים לידי ביטוי כאן בעולם בזהב ובכסף, הרי המן הוא העומד מצד עמלק אשר קרן בדרך, ומשום כך בא לפני אחשורוש ובידו עשרת אלפים כיכר כסף.

לעומת זאת, יציאת מצרים היתה בדומה ליציאה מגלות בבל, שהיתה מצד האש והפחד, וזהו זמן חירותנו, משעבוד המלכויות והקליפות. אם כן כאשר אכלו ישראל את בשר הפסח צלי אש ומצות, ניצחו את קליפת מצרים הבעורת באש, ומשכו ידיהם מעבודה זרה אשר שורשה באש, ולכן נטלו את השה שהיה אליל מצרים וצלאוהו באש. וזכות אכילה זאת עמדה להם לישראל כדי שיוכלו לגבור גם על קליפת הקרירות בימי המן.

נמצא כי בליל יציאת מצרים נגאלו ישראל מן האש ומן המים גם יחד, כי בכח העבודה הנפלאה שפעלו באש - חימומו והתיכו את קרירותו של המן.

וכשם שלא יכל המזל הקר למנוע את לידת משה רבינו, ודאי לא היה הוא הנורם להסתלקותו מן העולם, כי אין מזל למשה כפי שאין מזל לישראל, ויש בכוחם להתגבר על טבע המזל ולהפוך צינה לרתיחה וקרירות להתלהבות

נאולות אדר וניסן

לפי זה נוכל לבאר את מה שאמרו חז"ל (שבת פח) כי בימי מרדכי ואסתר קיימו וקבלו ישראל את התורה מאהבה.

כי הנה, 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך', ומלך כלול היה האש והמים גם יחד, ויש בו דין וחסד, כי במשפט יעמיד ארץ, אך כולו נתון לטובת עמו ולדרוש את טובתם. וזהו ענין נדידת שנתו של המלך, שהיה נודד בין הדין והחסד, בין האש והמים, בין לילו של פורים ללילו של פסח. ומאותו לילה שבו נעשה נס הפסח - נוסד נס פורים, לילה כיום יאי - בי מלכים ימלוכו.

במצרים היו ישראל נתונים תחת יד פרעה הרשע, מלך עז פנים וחצוף אשר העיז פניו לומר (שמות ה ב) "מי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶיךָ וְקוֹלוֹ", ושעבד את ישראל בעבודת פרך, בחומר ובלבנים, ברתיעה של אימה וכעס, אשר כל זה הוא היפך הקרירות והאדישות. מכל זה היו צריכים ישראל למשוך את ידיהם ולהתנגד לכוחו הרע, אלא להתחמם בעבודת ה'.

אכן בפורים היו ישראל תחת הקרירות של מלכי מדי ופרס, וכנגד זה היו צריכים להתקומם.

דווקא בחודש ניסן עמד המן וערך גורלות להשמיד את ישראל חלילה, ונפל הפור על חודש אדר (ראה אסתר ג ז). גם מה שישב עם אחשורוש לגזור את הגזירה היו בניסן, וגם המשתה אשר עשתה אסתר עבורם היה בניסן.

והטעם, כי שתי הגאולות קשורות זו בזו, וכפי שבמשכן היו הזהב והכסף, כך גם מכה שייכלו ישראל להתמודד עם האש והדין בניסן, הצליחו לעמוד באדר כנגד הקרירות. וזהו מה שמקשר המדרש בין אכילת הבשר בלילה הזה לנדידת שנת המלך בלילה ההוא. אחר שנהפכה בפורים הקרירות להתלהבות, נהפכו הימים האלה לימי משתה ושמחה.

טבעו ולשחות את בנו.

לעומת זאת, יצחק איש הגבורה והדין נתנסה האם יוכל לבטל את עצמו ביטול גמור, ולנהוג כטבע המים בקרירות ובשוויון נפש, להיות קרוב עולה שכולו לשמים, ואפילו את פעולת השחיטה לא ניתן בידו לעשות, אלא רק לישב ולידום וללכת כצאן לטבח.

כהנים זלויים

בדומה לזה, גם עבודת המשכן עניינה השימוש בכל כח במידה הראויה. על כן, דווקא הכהן הגדול, כהן איש חסד שהוא הגדול בשבט הכהונה הבא מן החסד (ראה בזוהר הקדוש ח"ג קמה:) הוא השוחט את הקרבנות, והוא המעלה את אש המנורה (ראה בזוהר הקדוש השמטות ח"א רסו:). ולעומת זאת, הלויים ששורשם מן הגבורה עומדים ומסייעים לכהנים, ואינם עוסקים בעבודה בפועל.

וכן בהקמת המשכן, בא משה רבינו, איש האלקים היכול לעמוד במידת הדין, אך כל מעשיו חסד ורחמים, והוא לבדו היה זה שהקים את המשכן.

ויאר את הלילה

בעבודת המשכן למדנו כיצד יש לעבוד את ה' באש ובמים יחד, ליטול את הזהב והכסף ולהתגבר על ידם על קליפות בבל ומדי.

כמו כן היה הדבר בצאת ישראל ממצרים, אז עלו לפניהם עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, הענן שמקורו מן המים, ועמוד האש כשמו כן הוא, חסד וגבורה, יומם יצוה ה' חסדו ומידת לילה בלילה.

ורמז יש כאן לעבודת האדם, כי דווקא לעת ערב יהיה אור, כי בשעת האפילה והקור צריך הוא לעורר עצמו באש ובגבורה, ואילו ביום כשמאיר אור השמש הבהיר, זהו הזמן לפעול בחסד ובריבוי כמים.

מטבע של אש

בזה נראה את החכמה הגדולה הטמונה בהקדמת שקליהן של ישראל לשקליו של המן, כפי שדרשו חז"ל (מגילה יג): "אם על המלך טוב יכתב לאדם ועשרת אלפים ככר כסף" וגו' (אסתר ג ט), אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן (שקלים פרק א משנה א) 'באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים'."

כי הנה, אמרו חז"ל (תלמוד ירושלמי שקלים פרק א הלכה ד) שהוציא הקדוש ברוך הוא מטבע של אש מתחת כסא כבודו והראהו למשה רבינו ואמר לו (שמות ל יג) "זֶה יְתֵנוּ" - כזה יתנו. ויש להבין, מהי החכמה הגדולה הנגזרה באותו מטבע של מחצית השקל, עד שהוצרך משה לראות מטבע של אש. וכי כל כך קשה היה הדבר בעיניו להבין איזה מטבע יתנו.

אלא, מחצית השקל זמנה בחודש אדר - חודש הקרירות, וכדי לחמם ולתקן הוצרך מטבע בוער באש. ועל ידי שמתחברים שנים מישראל ליתן שקל שלם, ניתנת חמימות בכסף הקר, המורה על הלבון ועל החסד, וכאן הוצרכה האש כדי שיהיו שנים וחם להם. מחצית השקל הוא דבר שאין בו שלימות עד שמתחברים שנים מישראל יחד, ועל ידי זה נעשה כלל וצבור, ויוצאים מן הקור אל החום.

בלילה הזה זבילכה ההוא

כל זה לענין פרשת שקלים. אולם הרי בפרשת החודש אנו עומדים, הפרשה הנקראת קודם הפסח, ועוסקת בעניני קרבן הפסח.

ונוכל למצוא עומק בכל זה, על פי דברי חז"ל במדרש (ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קצ"א) וז"ל: "רבי חלבו בשם רבי יוחנן, הכא את אמר (שמות יב א) 'בעשור לחדש' ולהלן אמר (יהושע ד יט) 'זה העם עלו מן הירדן בעשור לחדש', רבי חייא בשם רבי יוחנן, לקיחתו עמדה להן בירדן ואכילתו עמדה להן בימי המן, 'אכלו את הבשר בלילה הזה' (שמות שם פסוק ח), בלילה שנדדה שנת המלך."

מדברי המדרש מתבאר הקשר בין לקיחת הפסח